

Այսպէս ուրեմն Յիսուսի մտածումին մէջ նոյնիսկ՝ Տիբերական ծովի ձուկը բարձր արժէքի մը հասած է. անիկա բացորոշապէս կը խորհրդանշէ Քրիստոսը, Ս. Հաղորդութեան Քրիստոսը, նոյնինքն տառապող Քրիստոսը: Շատ անգամ խաչի խորհրդանշանը համարուող երեք ժանիկի մը վերայ անցուած զլվիկն ալ այս մեկնութիւնը կը հաստատէ: Նոյնն է նաեւ պարագան յուսնաբէն IXΘΥC (= ձուկն) բառին, որուն աւելն մէկ տառին մէջ քրիստոնեաները տեսան այն հինգ բառերուն սկզբնատառերը, որոնցմով կը կապուի Նիքոսիոսի Խրիստոս Ծեսոյ Ծածոյ (= Յիսուս Քրիստոս Որդի Աստուծոյ Փրկիչ):

Կ'աւարտենք գրութիւնս ուղղելով ընթերցողներուն ներկորդ Դարէն հասած տապանազիրի մը սա գեղեցիկ մաղթանքը, զոր քրիստոնեայ Պեկտորիոս կ'ուղղէ ի Քրիստոս իր եղբայրներուն.

Ո՛վ աստուծային սերունդ երկնաւոր Զկան,
մաքուր սիրտ մը կրէ՝ միտք,
Ապրե՛ մահկանացուներու հետ այսեղ՝ աստուծային շուրեքու անմահ սկիւն մէջ...
Ընդունե՛ մեզրի նման քաղցր սնունդը՝ սուրբերու Փրկչին ձեռքէն,
Ու ձեռքերով մէջ բռնելով ԱՅԻՆԿ՝ յագեցու՛ր անօրութիւնդ:

Հայացող՝ Մ. Ե. Ն.

Գ Ի Ր Ք Մ Ը

— 0 —

Իսկապէս «սրտագին» դրուածք մըն է այն՝ զոր Տրապիզոնի «պատկեալ» Եպիսկոպոսը, Տ. Գարեգին Սրբազան Խաչատուրեան, այժմ ի Մարտիլ, հրատարակած է քառածալ, 374 էջոց, պատկերազարդ շքեղ հատորով մը, «Աշխարհի լոյսն ի Հայս, կամ Աւետարանի լոյսը Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պրիսմակէն» վերնագրին տակ, ա՛յս տարի, մաքուր տպագրութեամբ, ի Փարիզ:

Բանասիրական յաւակնութիւններէ կամ

գրագիտական հրայրքներէ չէ որ մղուած է Սրբազանը՝ ծնունդ տալու համար այդ ուշագրաւ գործին (թէ և այդ երկունքն ալ — բանասիրութիւն և գրականութիւն — կը զգացնեն ինքզինքնին անոր էջերէն շատերուն վրայ, որչափ որ պիտի տանէր նիւթը՝ իրեն համար նախագծուած այդ սահմանին մէջ), ալ, ինչպէս անոր ենթատիտղոսը կը յատնէ, Հատ գովելի տենչէ՛ մը՝ «Կիրականօրեայ դասեր կամ ընթերցողներոյ ներկայացնելու համար անոնց, որոնց մէջ դեռ արթուն է իրենց հաւատքին, եկեղեցիին և պատմութեան զգացումը: Աւելի մասնաւորելով՝ իր բուն դիտումն է, ինչպէս զբքին ընդհանուր խորագիրը կը զգացնէ, լուսբանել քրիստոնէական կրօնքի հայ կեանքի մէջ հաստատումը և արդիւնաւորումը՝ եկեղեցական գրականութեան և պատմութեան փաստարկութեամբ: Ու, պէտք է ըսել, Սրբազանը այս մասին իր մեթոդը կը գործադրէ լրիւ, կարծես առաւելագոյն ջանագրութեամբ նոյն իսկ, քանի որ երբեմն կը հեռանայ մինչեւ կրօններու և փիլիսոփայութեան պատմութեանց սահմաններէն բաւական ներս:

Երեք շրջաններու բաժնուած է գործն ամբողջ. Նախաբիսոսնեական, Առաւելական կամ Նախալուսաւորչեան, Լուսաւորչեան: Առաջինին մէջ, որ երկու ստորաբաժանում ունի՝ Իւրաքանչիւրը իր բազմաթիւ ենթամասերով, հակիրճ բայց յստակ դատումներով նկատի կ'առնուի կրօնի մագման ու կրօններու և ճշմարիտ կրօնին համեմատութեան հարցերը, և յետոյ կը խօսուի Հայոց հին կրօնին մասին: Երկրորդին մէջ, որ վեց մասեր ունի՝ մէն մին 4-6 հատուածներով, իրենց ընդհանուր գիծերուն վրայ կը նկարագրուի Թաղէսի և Բարթոլոմէոսի առաքելական գործունէութիւնը, Ռսկեանց և Սուքիասեանց, Թէոդորոս Սալահուեիի և Հովհիսիմեանց ու Գալիսեանց պատմական և վկայաբանական դրուագներով: Երրորդին մէջ, որ կը բաղկանայ եօթը մասերէ, սակայն մէկը 5-15 յոգուածներով, աւելի հանգամանորէն կը ներկայացուի Լուսաւորչի և Որդւոց և Թոմասեցի դարաշրջանը, մինչև Մեծն Ներսէս:

Իւրաքանչիւր գլուխ, պէտք է ըսել, պանծացումն է կրօնաբարոյական սկզբունքի մը կամ եկեղեցապատմական ճշմարտութեան մը, պատկերազարդուած, ընդլայնուած և լուսաբանուած՝ աստուածանշակաւ ընթերցողներով, մեկնողական խորհրդածութիւններով, և յաճախ՝ պատ-

մական եւ աշխարհագրական ծանօթութիւններով եւ յարգութեամբ պատկանեալ շարականներու, որոնք, ինչպէս Ս. Գրոց բոլոր մէջ բերուած հատուածները, վերածուած են արդի մաքուր հայերէնի։ Պիտի լուզէինք սակայն որ աշխարհաբարի դարձուած այդ շարականներուն՝ իրենց զբարար բնագիծներուն չափն ալ հազցուած ըլլար, որպէսզի երգուելու փորձութեան չենթարկուէին իրենց ընթերցողները։ — Գործին բովանդակ ընթացքին մէջ, հեղինակը մտադրաւոք մեծագոյն զազափարն է ճանչցնել եւ սիրցնել հայացած քրիստոնէութիւնը, Հայ Եկեղեցին, եւ ոչ թէ պատմաքննական հետազոտութեանց ձգտել. առար համար է անշուշտ որ Լուսաւորչի նըւիրուած մասին մէջ, երբ կը խօսի մեր եւկեղեցւոյ նկարագրին, յօրինուածքին եւ կառմանկերպութեան վրայ, եկեղեցւոյ չէնքի, սպասներու եւ նուիրապետական ու պաշտամունքային գրութիւնը նկատի կ'առնէ ոչ թէ այդ հին օրերու՝ այլ ներկայ ժամանակի լոյսին մէջ։ Այս առաւանակ, կը խօսի, այսինքն կը գրէ յորդ եւ տաք շունչով մը, որ չըզգար եւ չ'ազգեր ծանծրոյթ։ Իր մէջ գործով վեղուռն հայրը եւ իր աւանդածին լոյսով հմուտ ուսուցիչն է որ կը զգաս միանգամայն. քարոյշի մը՝ որ կը տպաւորէ, որովհետեւ անձնատուր չըլլար հետորական ճոռմութեանց։ Բժախնդիր ըլլալու չափ մաքուր է իր հայերէնը, եւ կենդանի՝ իր ոճը, որ ինքն իսկ է։ — Ու չմոռնալ որ այս գիրքը առաջինն է միայն չարքի մը, որ չեն գիտեր թէ քանի հատորներով պիտի գրաւուի. քանի որ հազիւ կ'ընդգրկէ մինչեւ Մեծն Ներսէսի թուականը, տեսակ մը «սկիզբն երկանց», որմէ վերջ գեւ կան Թարգմանչաց եւ անոնց մօտաւոր ու հեռաւոր ոչ նուազ կարեւոր ու բազմաթիւ շրջաններ, որոնց մամնուն պըրիսմակէն է որ պիտի տեսնուի Աւետարանի լոյսին բազմերկիան բայց առհասարակ կարմիրէն տիրապետուած ճառադալթումը ի Հայս։ Բայց ասիկա կէտ մըն է՝ որուն հոգը Սրբազանինն է եւ պիտի լինի առաւելու պէտ։ Մեր տեսութեամբ, անոնք որ պիտի ուզեն կարգաւ այս հատորը, հաճոյքով միայն պիտի սպասեն անոր յաջորդներուն։

ԱՐՏՈՅՏ ԱՐԵՂԱՅ

ՆՕԹՔ ԵՒ ՆԻՇՔ

— 0 —

Ազգիս հանրութեան ուղղուած ընդհանրական կոնգակով մը՝ Ամենայն Հայոց վեհ. Ս. Հայրապետը կը ծանուցանէ թէ սրտագինս միխթարուած է՝ խմանալով թէ ի՞նչ ջերմ ընդունելութիւն գտած է Ս. Գրոց Ոսկեղարեանն Հայերէնի Թարգմանութեան հազարհինգհարիւրամեակի տօնի կատարման մասին իր հայրապետական հրամանը։ Ն. Ս. Օծուծիւն նոյն կոնգակով կը հաղորդէ նաեւ թէ տնօրինած է նաեւ որ յետ այսու, աւելն տարի, Սրբոց Թարգմանչաց աշնանային տօնին հետ հանդիսի կատարուի միշտ այդ գրի գիւտի Ս. Գրոց Թարգմանութեան յիշատակն ալ. իբրեւ «Տօն ազգային եւ եկեղեցական, ի յիշատակ գիւտի հայկական տառից եւ քաղցնամուտեան Ս. Գրոցի»։ Այս բաները, ըստ այսմ, պիտի աւելցուին Օրացոյցին մէջ, Սրբոց Թարգմանչաց անուններէն անմիջապէս վերջը։

Այս կոնգակը պիտի հրատարակուի Սիոնի յառաջիկայ թիւին մէջ. բայց, կարգադրուած է որ, ըստ հրամանի ազգիս վեհին, անոր Ս. Աթոռէս տպագրեալ պատճէնները Ս. Պատրիարք Հօր յարակից շրջաբերականներով միասին զրկուին Սփիւռքի բոլոր Առաջնորդարանները։

Ուրիշ սրբատառ կոնգակով մը, Ն. Ս. Օծուծիւնը իր բարձր գոհունակութիւնը կը յայտնէ Ատոռածաշունչի հայերէն Թարգմանութեան յօրեխառն ազգովին կատարման գործը կազմակերպելու համար Ս. Աթոռոյս մէջ այն ատեն գոյութիւն առած կեդր. Յանձնաժողովին, եւ, ի նշան իր հայրապետական գնահատութեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի պատուանշանին Ա. կարգի աւանակուռ խաչը կը շնորհէ Ամեն. Տ. Թորգոմ Ս. Պատրիարք Հօր։

Դարձեալ, երկու առանձին սրբատառ կոնգակներով, Ն. վեհափառութիւնը հրապարակեալ պատիւ կը շնորհէ Ս. Աթոռոյս բազմապատասխան միաբաններէն՝ լուսարարապետ Գեոր. Տ. Միսրոպ եւ Պատր. փոխանորդ Գեոր. Տ. Մկրտիչ սրբազաններուն։ Ս. Պատրիարք Հայրը, Հալէպէն իր վերադարձի շաբաթ երեկոյին իսկ, նոյեմբեր 7ին, Պատրիարքաբանի մեծ դահլիճին մէջ հաւաքելով ամբողջ Միաբանութիւնը, պաշ-